

บทที่ 1

บทนำ

ภายหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมและการเจริญเติบโตของลัทธิเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 จนถึงช่วงศตวรรษที่ 19 นั้น มีนักเศรษฐศาสตร์กลุ่มหนึ่งซึ่งเรียกกันโดยทั่วไปว่า "เศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิก" อันประกอบด้วยนักเศรษฐศาสตร์เรื่องนามหลายคน เช่น อาดัม สมิธ เดวิด ริคาร์โด โทมัส มอลธัส เป็นต้น เศรษฐศาสตร์กลุ่มนี้ได้เสนอแนวความคิดที่ถือว่าเป็นรากฐานของลัทธิทุนนิยมซึ่งเน้นการแข่งขันและตลาดเสรี การถือเอากำไรเป็นเป้าหมายสูงสุด จนได้รับการยอมรับแพร่หลายว่าการอธิบายสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจของนักเศรษฐศาสตร์กลุ่มนี้จัดได้ว่าเป็นสิ่งคัมภีร์¹ ซึ่งไม่เพียงแต่สามารถอธิบายระบบเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ แต่ยังสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นรวมทั้งวางแผนในระยะยาวได้

ในช่วงปี ค.ศ. 1815 ได้เกิดปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำขึ้นในอังกฤษและยุโรปคือสภาพที่สินค้าล้นตลาด ภาวะการเงินฝืดเคืองและเกิดการว่างงานจำนวนมาก นักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกได้อธิบายปัญหาทางเศรษฐกิจนี้ไว้ว่า เกิดจากความผิดพลาดของการวางแผน แต่เป็นไปไม่ได้ที่อุปสงค์ต่อสินค้าจะลดลง ถ้าเราปล่อยให้ตลาดมีการปรับตัวของมันเอง จะมีการจัดการการผลิตใหม่ นอกจากนี้การว่างงานจะทำให้ค่าจ้างลดลง เป็นแรงจูงใจให้นายทุนใช้เงินออมมาจ้างคนว่างงานและเพิ่มทุนกำไรให้มากขึ้น

วิธีอธิบายตามแนวทางของเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกนี้มีรากฐานอยู่ที่ความเชื่อว่าปัญหาทางเศรษฐกิจ เป็นผลมาจากปัจจัยที่ไม่ใช่ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น ปัจจัยทางจิตวิทยา

¹ แดเนี่ยล อาร์. ฟัสเฟลด์, ยุคทองของนักเศรษฐศาสตร์, แปลโดย ภาวดี ทองอุไร และคนอื่น ๆ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527) หน้า 72-3.

หรือสาเหตุอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางสถาบันและชีวิตทาง เศรษฐกิจ² เป็นวิธีอธิบาย กลไกของการตลาดที่วางอยู่บนแนวคิดเรื่องอุปสงค์อุปทานซึ่งมีรากฐานอยู่ในความ เชื่อว่า มนุษย์นั้น เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีเหตุผล นั่นคือมนุษย์ย่อมแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดให้แก่คนเสมอ แนวความคิดนี้ต่อมาถูกวิพากษ์วิจารณ์จากแนวคิดที่มีรากฐานทางปรัชญาแตกต่างออกไปอย่าง ลึน เชิง นั่นคือ ลัทธิมาร์กซิสต์

มาร์กซ์ได้อธิบายภาวะสินค้าล้นตลาดและการว่างงานแตกต่างออกไปจาก นักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิก เนื่องจากมาร์กซ์เห็นว่าระบบทุนนิยมวางพื้นฐานอยู่บน การขูดรีดแรงงานซึ่งจะก่อให้เกิดมูลค่าส่วน เกินอัน เป็นกำไรของนายทุน ชีวิตทาง เศรษฐกิจ ของระบบทุนนิยมหรือตรรกะของระบบจะทำให้นายทุนนำกำไรนี้กลับไปลงทุนอีกเพื่อ เพิ่มผลผลิต แต่อำนาจซื้อจะตามไม่ทันจำนวนสินค้า เนื่องจากคนงานไม่ได้รับค่าตอบแทน เต็มตามมูลค่าแรงงาน ของเขาและการลงทุนใหม่ ๆ จะผลักดันให้กำลังการผลิตสูงขึ้นเรื่อย ๆ ในไม่ช้าจะเกิดปัญหา สินค้าล้นตลาด ราคาสินค้าตกต่ำลงและตามมาด้วยปัญหาการว่างงาน³

วิธีอธิบายของมาร์กซ์นี้มีรากฐานว่าปัญหาทาง เศรษฐกิจ เป็นปัญหาที่เกิดมาจากระบบ เศรษฐกิจ เอง ปัจจัยอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ปัจจัยทาง เศรษฐกิจ เป็นเพียงปัจจัยเสริมเท่านั้น แต่มีใช้ เงื่อนไขสำคัญที่นำไปสู่ปัญหาที่เกิดขึ้น รากฐานทางความคิดของมาร์กซ์นั้นอาจสรุปได้ดัง คำกล่าวของมาร์กซ์เองว่า

ในการผลิตทางสังคม ผู้คนถูกดึงให้เข้าสู่ความสัมพันธ์อันมีขอบเขต ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้และไม่ขึ้นอยู่กับ เจตนาารมณ์ของคนเหล่านั้น ความสัมพันธ์ทางการผลิต เป็นไปตามขั้นตอนของการพัฒนาพลังการผลิต ทางวัตถุของเขาเหล่านั้น ความสัมพันธ์ทางการผลิตทั้งหมดรวมกัน เป็นโครงสร้างทาง เศรษฐกิจของสังคม เป็นฐานรากที่แท้จริงซึ่ง รองรับโครงสร้างส่วนบนแห่งอำนาจทางกฎหมายและการ เมือง

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 97-8.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 125-6.

ซึ่งตอบสนองรูปแบบต่าง ๆ ของจิตสำนึกทางสังคม รูปแบบของการผลิตในชีวิตแห่งวัตถุเป็นตัวกำหนดลักษณะทั่วไปของสังคมการเมือง และกระบวนการทางจิตนิยมของชีวิต⁴

ความแตกต่างโดยพื้นฐานระหว่างแนวความคิดของ เศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกกับมาร์กซิสม์ อยู่ที่ฝ่ายแรกนั้น เห็นว่าปัจเจกมนุษย์ เป็นปัจเจกที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงและความเป็นไปของระบบสังคม ในขณะที่ฝ่ายหลัง เห็นว่าระบบสังคมมีชีวิตของมันเอง และมีอิทธิพลต่อการกระทำและการตัดสินใจของมนุษย์ แนวความคิดที่แตกต่างกันทั้งสองแบบนี้วางรากฐานอยู่บนทัศนะการมองปรากฏการณ์สังคมที่แตกต่างกัน 2 แบบ ทัศนะแบบแรกคือทัศนะการมองสังคมโดยยึดตัวบุคคลเป็นหลัก ส่วนอีกทัศนะหนึ่งคือทัศนะการมองสังคมโดยยึดโครงสร้างสังคมเป็นหลัก

โจฮัน กาลทุง⁵ ได้อธิบายถึงขอบเขตและผลกระทบในด้านต่าง ๆ ของทั้งสองทัศนะนี้อย่างกว้างขวาง ทัศนะแรกคือทัศนะการมองสังคมโดยยึดตัวบุคคลเป็นหลักนั้นวางพื้นฐานความคิดอยู่บนหลักการว่าสังคมคือผลรวมของปัจเจกบุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคมนั้น คุณลักษณะประการสำคัญของปัจเจกบุคคลคือการเป็นผู้กระทำ การเป็นผู้กระทำย่อมหมายถึงการมีเสรีภาพในระดับหนึ่ง อย่างน้อยที่สุดคือการมีเสรีภาพในการตั้งเจตจำนง ผู้กระทำจึงมีอิสระ เป็นเอกเทศในตัวเอง มีความสำนึกและมีเหตุผล เนื่องจากการกระทำย่อมต้องมีเป้าหมาย ในการบรรลุถึงเป้าหมายของตนปัจเจกบุคคลจึงมักขัดแย้งกัน การกีดกันของสังคมคือจัดการความขัดแย้งนี้ให้อยู่ในรูปของการแข่งขันนี้ ระบบสังคมที่ยึดตามทัศนะนี้จึงมักนำไปสู่ระบบตลาดเสรีทางเศรษฐกิจ ระบบประชาธิปไตยรัฐสภาทางการเมือง ระบบดุลอำนาจทางการทหาร ฯลฯ

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 120-121.

⁵ Johan Galtung, The True Worlds (New York : The Free Press, 1980), pp. 41-44.

ส่วนทัศนคติแบบที่สองคือทัศนคติการมองสังคมโดยยึดโครงสร้างสังคม เป็นหลักนั้นวางพื้นฐานความคิดอยู่บนหลักการว่าสังคมคือโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ แต่ตัวบุคคลมีความสำคัญน้อยกว่าบทบาทและสถานภาพที่เขาคำรงอยู่ เราไม่อาจเข้าใจพฤติกรรมของคนได้หากเราไม่มีความรู้เกี่ยวกับสถานภาพของเขาสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การกระทำของบุคคลจึงเป็นเพียงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากสถานภาพทางสังคมของเขา ตามทัศนคตินี้ปัจเจกบุคคลจึงไม่มีอิสระ เป็นเอกเทศในตัวเองโดยสมบูรณ์เช่นในทัศนคติแรก ระบบสังคมที่ยึดตามทัศนคตินี้จึงมักเน้นที่การวางแผนมากกว่าการแข่งขัน

ความแตกต่างที่สำคัญอีกประการของสองทัศนคตินี้ คือปัญหาเกี่ยวกับเรื่องความชั่ว เนื่องจากทัศนคติที่มองตัวบุคคลเป็นหลัก เห็นว่าการกระทำสัมพันธ์กับเจตนาของผู้กระทำ ในขณะที่ทัศนคติที่มองโครงสร้างสังคมเป็นหลัก เห็นว่าการกระทำเป็นบทบาทตามสถานภาพของผู้กระทำ ทัศนคติทั้งสองแบบนี้จึงมีความเห็นที่แตกต่างกัน เกี่ยวกับปัญหาเรื่องความชั่ว ตามทัศนคติแรกนั้นความชั่วเกิดมาจากเจตนาที่ชั่วร้าย ส่วนตามทัศนคติหลังนั้นความชั่วเกิดจากโครงสร้างสังคมที่เลว ตามทัศนคติแรกนั้นผู้กระทำจึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตัวเอง ทัศนคตินี้จึงนำไปสู่จริยศาสตร์ที่เน้นเจตนา การทำโทษและการให้รางวัล ส่วนทัศนคติหลังนั้น เนื่องจากความชั่วเกิดมาจากโครงสร้าง การแก้ปัญหาก็ถูกต้องจึงอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างนั้น

ทั้งหมดข้างต้นที่กล่าวมานี้คือการแสดงให้เห็นภาพกว้าง ๆ ของขอบเขตและผลกระทบของทัศนคติการมองสังคมสองแบบโดยสังเขป ภาพกว้างเหล่านี้ก็คือฉากหลังที่จะทำให้เราเข้าใจสิ่งที่แอบแฝงอยู่ในการถกเถียงของนักคิดและนักปรัชญาที่ต่างก็สนับสนุนทัศนคติการมองสังคมไปคนละแบบได้ดียิ่งขึ้น ในขณะที่นักวิชาการทางสังคมศาสตร์ต่างก็ดำเนินงานวิจัยค้นคว้าของตนไปตามพื้นฐานการมองสังคมที่แตกต่างกันจนเกิดเป็นสำนักต่าง ๆ เช่น สำนักพฤติกรรมศาสตร์ สำนักมาร์กซิสม์ ฯลฯ ในทางปรัชญาก็มีการถกเถียงเรื่องนี้กันอย่างกว้างขวางว่าทัศนคติการมองสังคมแบบใดควรเป็นที่ยอมรับมากกว่ากัน โดยเน้นในเรื่องของระเบียบวิธี นั่นคือระเบียบวิธีของทัศนคติใดจะมีพลังการอธิบายที่ให้ภาพสังคมได้ชัดเจนที่สุด เมื่อมีการถกเถียงกันเรื่องระเบียบวิธี สิ่งสำคัญประการแรกที่หยิบยกขึ้นมาคือเรื่องของภาษา เพราะภาษาคือพรมแดนเบื้องต้นแห่งโลกของความคิด

แม้ว่าทัศนคติการมองสังคมโดยยึดตัวบุคคลเป็นหลักจะเป็นทัศนคติที่มีอิทธิพลแพร่หลาย และสอดคล้องกับสามัญสำนึกของคนทั่วไปมากกว่า เนื่องจากคนทุกคนย่อมต้องการเห็นตัวเอง เป็นผู้กระทำที่มีบทบาทในการกำหนดชะตากรรมของตนมากกว่าเป็นเพียงฟันเฟืองที่ไร้ ความหมายในระบบสังคมอันซับซ้อน ทว่าเมื่อเรามองดูผลงานการค้นคว้าในทางสังคมศาสตร์ นั้น เราจะพบว่าภาษาที่ใช้ในงานเหล่านี้ล้วนเป็นภาษาที่ประกอบด้วยคำต่าง ๆ ซึ่งมี สมมติฐานเบื้องหลังถึงทัศนคติการมองสังคมโดยยึดโครงสร้างสังคมเป็นหลักแทบทั้งสิ้น เราเรียก คำต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้โดยรวมว่า คำแบบองค์รวม (holistic terms) นักปรัชญาที่สนับสนุน ทัศนคติการมองสังคมโดยยึดตัวบุคคลเป็นหลัก ได้เสนอให้มีการลดทอนคำแบบองค์รวม เหล่านี้และ ต้องการให้สังคมศาสตร์ใช้ระเบียบวิธีที่เรียกว่า ลัทธิปัจเจกชนนิยมเชิงระเบียบวิธี (methodological individualism) เป็นหลักในการค้นคว้าและพัฒนาความรู้ทางด้าน สังคมศาสตร์ ทว่าก็ได้รับการโต้แย้งอย่างมากจากนักปรัชญาที่ต่อต้านการลดทอน เนื่องจาก ปัญหาดังกล่าวนี้นี้มีความ เกี่ยวพันสูงมากกับปัญหาทั้งทางด้านจริยธรรมและการเมือง ในท่ามกลาง การโต้แย้งถกเถียงด้วยเหตุผลทางปรัชญา เราจะสำนึกได้ถึง ความเชื่อความศรัทธาบางอย่าง ที่อาจไม่เกี่ยวข้องกับเหตุผลทางปรัชญาเลยแม้แต่น้อย เป็นแรงจูงใจและแรงผลักดัน ให้ เกิดการถกเถียงทั้งหลายขึ้น วิทยานิพนธ์นี้มีจุดประสงค์ในอันที่จะทบทวนข้อโต้แย้งทางปรัชญา ต่าง ๆ และทำให้สิ่งที่แฝงเร้นกระจ่างชัดขึ้นเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อที่ว่าเราไม่ว่าในทางปรัชญา หรือในทางสังคมศาสตร์ จะได้เห็นชัดว่าในแง่ที่เกี่ยวกับปัญหานี้ เราได้มายืนอยู่ตรงจุดไหน และก้าวหันมาจากจุดเดิมรึรึน้อยเพียงไร